

Як і навіщо вчитися співати

Справді, навіщо?

Це «природне» запитання сто років тому видалося б так само безглаздим, як, скажімо, навіщо вчитися ходити або розмовляти. Але сьогоднішньому українцю співати не потрібно. Так він думає. Тобто він не думає, за нього вже давно подумали; він просто, не довго думавши, погодився, та на тому й кінець. Коли, бува, й засмокче душу якась незрозуміла порожнечка, то до його послуг, серед інших розваг, десятки різноманітних кнопок: тицьнув пальцем – і гримить електронна звукова розкіш так, що вгинаються ребра й тримтять стіни. Ну, можна пожаліти сусідські вуха й тяжку працю будівельників та встремити собі в вуха пару дундульаторів – насолода неземна, і нікому до тебе немає діла.

Сучасне цивілізоване суспільство створило потужну індустрію музичних забав, орієнтовану на якнайширший ринок споживачів – безпритульних дітей. Більшість наших дітей справді безпритульні. Батьки покидають їх у ранньому віці, тобто віддають у спеціалізовану Систему Нагляду й Зайнятості – дитсадки, школи, ліцеї, гімназії, секції, студії тощо, де нікого не цікавить ні виховання цих дітей, ні їх навчання, а цікавить школлярська дисципліна й своєчасна та гарна оплата нелегкої педагогічної роботи. Відлучені від життя діти активно й довго – років до тридцяти – шукають бодай якогось порятунку від очевидної й невблаганної тюрми. І знаходять ілюзію свободи в доступних їм наркотиках: це комп’ютерні ігри, кіно, тютюн, пиво,екс... На добрій українській горілці цей шлях розвитку зазвичай мирно закінчується, коли вже достаточно сформується психіка вічного будівника соціалізму.

Серед найдоступніших наркотиків – музичні записи. Бо живої музики, живого співу тепер майже не буває. Всі потреби задовольняє музична продукція – виготовлені в професійних майстернях («студіях») і доведені до абсолютної технічної досконалості вокально-інструментальні твори, наспівані й награні професійними музикантами. Цікаво: що вищий професійний рівень такої продукції, то біdnіший її зміст. Це не випадково. Професіонали краще, ніж хто, знають потреби своєї грандіозної аудиторії – неосвічених, невихованих, нездорових, нещасних, ледачих дітей віком десь від 10 до 30 років. Цьому

контингентові нічим так не дододиш, як примітивними ритмізованими акордами з домішкою не менш примітивного тексту, який або слугує наполегливою мантрою, або просто додає фізіологічного відчуття людського голосу, живого тіла серед інструментального ревища.

На різноманітних майданах та палацових «шоу» музична продукція супроводжується ще й відеорядом – ритмічними кривляннями самих виконавців, клубами диму, блискотінням різних предметів у неспокійних кольорових променях світлотехніки. Відеокліпи – найвища форма цього неоандертальського мистецтва, де вже й відеоряд вибудовано професіоналами й зафіксовано в студії.

Якась реальна участь споживача в таких дійствах не передбачається. Споживач просто споживає те, що йому дають, ото хіба час від часу виттям, свистом і ритмізованими ж таки рухами подає знаки схвалення. Несхвалення коли й буває, то мовчазне – ногами. Споживач узагалі не любить не те що співати, а й розмовляти. Справді, навіщо?

Вказана вікова ніша – майже виключно споживачі. Рідкісне явище – юнак чи дівчина, захоплені співом або інструментальною грою як внутрішньою потребою. А може, такої потреби й немає? Навіщо вона?

Ні, така потреба є. Є природна потреба, природний потяг людини як соціального біологічного виду до гурту, до спілкування, до спільнотної діяльності. Саме ця потреба зумовила зародження й розвиток художнього мистецтва як засобу спілкування. І саме пісня завжди давала українцям незрівнянне й незабутнє переживання душевного контакту, близькості, єдності з собі подібними, з усім сущим. Важко пояснити неспівучій людині, яку то радість, чистоту й силу дає гуртовий спів. Але треба пояснювати, бо, втративши свою співучість, українці втрачають і здоров’я, і природну віру, і навіть людську гідність. Звичайно, втрача та пісенної культури – не єдина причина загального занепаду цілого народу; це тільки ланка в тяжкому й довгому ланцюзі наших невдач і поразок. Але систематичне свідоме повернення собі цієї звичаєвої ланки теж діє за ланцюговим принципом – за одною ланкою тягнеться друга, вивільняється шлях до оздоровлення й очищення

всього українського духовного простору.

Потреба співати не знищена, бо вона незнищена. Вона гніздиться в найглибшому корінні нашої свідомості, нашої душі. Вона лише немилосердно пригнічена звалищем вторинних продуктів життедіяльності сучасної паразитичної цивілізації. Ми не маємо можливості ні задовольнити, ні навіть усвідомити цю потребу, поки сидимо на «кнопці насолоди» в технологічному раю. Так само тішився той сумнозвісний пацюк, якому біологи вживили електроди в мозок, у самісінський центр насолоди – і несила було пацюкові відійти від кнопки, якою він навчився вмикати собі блаженство, і здох він від банального голоду, але в стані інтенсивного задоволення. Отже навіщо морочитися з тими співами? Якщо людство вже витворило споживацьку цивілізацію, то давайте споживати, поки це приемно!

Тих, хто вибрав шлях наркотичного задоволення своїх природних потреб, марна справа переконувати. Але більшість людей взагалі нічого не вибирають. Це раби. За них роблять вибір їхні хазяї. Оце до них, рабів, я й звертаюсь: шановні раби, не думайте, що ми з вами вільні; не сподівайтесь, що юшка в коріті буде завжди. Ми насправді нікому не потрібні, навіть як робоча сила, бо тепер більшу частину всякої роботи виконують машини. Просто хазяї їх не придумав, що з нами робити. Поки хазяї думатимемо та будуватимемо газові печі, у нас залишається невеликий, але шанс – стати вільними. Для цього не треба нікого вбивати, нічого руйнувати, не треба навіть ходити на мітинги. Бути вільним – бути собою – це суть внутрішній стан. Це відчуття й розуміння своєї власної душі, своїх потреб, своєї сили. Вільне внутрішнє саморозуміння відкриває нам можли-

вість розуміти інших. А це вже перший і найважливіший крок до відновлення своєї людської (повторюю: соціальної!) природи – до вільного спілкування, вільного вибору, вільної гуртової діяльності.

До чого тут спів? А я ж сказав щойно: це тільки ланка в великому ланцюзі. Сам собою спів – це така ніби гра. Зверніть увагу, як охоче, як радісно приймають цю гру малі діти. Але ж кожна гра – це не пусте: це крок до чогось важливого, це своєрідна школа, яку Природа розробляла мільйони й мільйони років і дала всім людям і тваринам як необхідний етап розвитку.

Спів – дуже важлива гра для дітей і дорослих. Ця гра зближує їх, навчає приглядатись і прислухатись не тільки до себе, а й один до одного, разом творити красу. Досвід спільноготворення краси (пісні) обов'язково поширяється й на інші сфери діяльності, і всюди він сіє прості й прекрасні принципи взаємності – уваги, оцінки, розуміння, поваги; найвищу цінність становить гармонія – чудо колективного творення складних речей, для окремого індивіда непосильних. Задовольняючи цей соціальний інстинкт і отримуючи спільній духовний продукт (це такий специфічний продукт, що не породжує проблем розподілу, бо від ділення не зменшується), людина відчуває так звану повноту життя: вона оздоровлюється й зміцнюється в своїй вірі. Для цього й співали всі українці в усі віки.

А чому ж ми не співаємо? А якщо й співаємо, то чому?

На ці запитання рідко хто відповість серйозно й правдиво. Хіба що професіонали – композитори, співаки, диригенти, аранжувальники... Вони можуть чесно сказати, що виробляють художній продукт і тим добувають собі на хліб (на масло до хліба – це вже як вдається, а вдається мало кому). Професіонал ніколи просто так не співатиме – у нього якщо колись і була така потреба, то він давно забув її й смак. Тепер – тільки за гроші. Або за якийсь їх еквівалент – звязки, рекламу, англодокументи, добру вечерю тощо. Пісенному професіоналові просто співати – те саме, що таксистові в годину відпочинку просто сісти й кататися по Києву на своїй машині.

Але, зрештою, професіоналів дуже мало, а хороших – взагалі крапля в морі. Зате ще є величезна маса українців, просто українців! Це ж цей народ створив сотні тисяч (імовірніше міль-

йони) пісень незрівнянної краси й багатства, і то не за гроші й не задля амбіцій, а... не знати навіщо. Навіщо вони їх складали, співали? Чому перестали співати? Придивіться, порівняйте цифри – та це ж дивовижна загадка нашого часу!

Чому вимерли мамути? Куди поділась грандіозна давньоєгипетська цивілізація, де її нащадки? Де правічна чоловіча честь – попереджувати супротивника про свій напад? Де те козацьке лицарство, де японське бусідо? Ми з побожністю говоримо про давні зниклі чудеса світу, але не хочемо бачити, як на наших очах зникає ще одне чудо – українська народна пісня. Ми палко співчуюємо небіжчикам, але лінuemося з'ясувати, чому вмирає ще жива частинна власної душі.

Українець охоче береться пояснити, навіщо потрібна пісня. Він так гарно про це розказує, що аж слози на очі навертаються. Але вмовкає, як тільки спитаєш його, чому ж він сам не співає. Не відразу вмовкає, пробує щось там аргументувати: мовляв, слон на вухо наступив (хоча тут таки пригадує, що рід у нього був дуже співучий), немає вільної години (бреше), не такі тепер часи, щоб співати (це ж які вони такі, що не такі?), а то ще й візьметься переконувати, що наша пісня не вмре, не загине, бо он подивиться, як багато всяких фестивалів та конкурсів, мало не щодня, як не в Миргороді, то в Києві на співочому полі, як не по радіо, то на дисках та флешках – таке море пісень, ого-го... Ну то й чого ж ти, чоловіче, сам ніколи не співаєш? Дівчино, а покажи-но, яку ти колискову заспіваєш своїй майбутній дитині? А ти, п'яненький добродію, чи знаєш ти до кінця хоча б слова хоча б одного куплета хоча б одної пісні, яку оце хапаєшся горланити? Жіночко мила, а скільки пісень ти передала своїм дітям?

Чому перестають співати українці? Я можу відповісти на це питання, але краще б на нього відповів кожний українець. Для себе. Хоча, скажу я вам, відповідь нічого не дає. Коли настає посуха, садівник не читає звітів і дисертацій про глобальне потепління, а бере відро та йде поливати дерево. Це безрадісна робота, але ніякими балашками її не заміниш.

Ми сьогодні ще маємо всі можливості повернутися до своєї пісенної культури. Якщо не відчуваємо інстинктивної потреби, то нехай це буде через умовляння розуму.

Як учитися співати?

Той стан суспільства, коли співати вчилися непомітно, без видимих зусиль, з колиски – так само, як учитися людина розмовляти, – той стан утрачено. Тепер учитися пісень доводиться так, як навчаються іноземної мови. Або рідної, але міцно забутої.

Спершу до співу треба поставитися трохи по-дитячому – саме як до гри. До речі, колись так і казали – «грати пісні», але слово «грати» тепер вживается тільки стосовно інструментальної музики.

Спробуймо погратися з піснею. Візьмімо найпростішу – знаменитий «Щедрик». Це всього три ноти: довга фа, вдвічі коротші мі, фа, і знову довга ре. І далі те саме, доки всі слова не виспіваете. Що може бути простіше?

**Щедрик, щедрик,
Щедрівочка,
Прилетіла,
Ластівочка,
Стала вона
Щебетати,
Господаря
Викликати:
– Вийди, вийди,
Господарю,
Подивися
На кошару:
Там овечки
Покотились,
Там ягнички
Народились.
В тебе товар
Весь хороший,
Будеш мати
Мірку грошей.
Хоч не гроші –
То полова, –
В тебе жінка
Чорноброва.
Щедрик, щедрик,
Щедрівочка...**

Що може бути краще? Що може бути лагідніше, добріше й правдивіше? Це ж той давній Новий Рік, коли починалася весна, і прилітала ластівка й мостила гніздо під стріхою над вікном, не перестаючи щебетати, і приходили під вікно маленькі щедрівники та перекладали те щебетання зрозумілою людською мовою – виходила чиста й ясна, як Сонце, співана поезія, і виходив до щедрівників сам пан-господар, і щедро обдаровував їх, бо так гарно хвалили і його дружину, й дітей, і його кошару, зичили їм добра і в коморі, і надворі... І не було сумніву, що побажання збудуть-

ся, бо то був святий день і були святі на-
міри. То було свято, а не розвага! Слу-
хайте, а колись же хтось заспівав цю
щедрівку ВПЕРШЕ! Вперше люди сло-
вами сказали те, що творилося й діяло-
ся навколо них і в них самих, і забрині-
ли ті слова на трьох нотах, ніби ласті-
вочки розсілися на трьох небесних
струнах та й давай вигравати! А потім
почув тих ластівочок і тих щедрівників
Микола Леонтович. І не змінив він у
щедрівці жодного слова, жодної букви,
жодної ноти, а тільки додав до них своїх
музичних візерунків – от тоді й поле-
тіла наша ластівочка по всіх країнах, і
сьогодні геніальний «Щедрик» знає,
грає й співає весь світ.

Що може бути краще й природніше, ніж заспівати й нам з вами цієї щедрівки?

Може, й заспіваємо, але навряд чи це буде гарно й природно. І справа тут зовсім не в вокальних чи хорових труднощах. Простішого й легшого співу – три ноти! – просто не існує ніде в світі. Отже, проблема в нас самих. Якийсь блок стоїть отут, у горлі, не дає пісні ластівкою злетіти вгору.

Блок треба усунути. Для цього треба його зрозуміти. Атрофія співучого нерва – так він називається, але лікарі такої хвороби не знають. Та навіть і нерва такого немає, кажуть вони. А я вам кажу, що є. Це захворювання нервове, а точніше – психічне, до його механізмів лікарям добрatisя зась. Невроз, кажуть вони, можливо, навіть фобія. Коли щось скажеш по-вченому, то ніби аж порозумнішаеш. Але я скажу просто. Відомо, що кожен з глузду їде по-своєму. Хтось боїться тісних приміщен, хтось, навпаки, відкритого простору. А ми боїмося співати. Така от хвороба. Для поважності можна назвати її кантофобією. Вражає в досить ранньому дитинстві, так що рідко хто може пригадати обставини захворювання. Чим викликана ця масова недуга, краще не гадувати, а зосередитися на її лікуванні.

Як лікуються неврози? Усвідомленням хвороби й добровільно, доброзичливо, але наполегливо практикою. Нам буде просто й легко: хворобу ми, вважайте, вже усвідомили, а наполегливо практику, принаймні на початку, спробуємо замінити приемною грою.

Перший і очевидний симптом кантофобії – нездатність повторити голосом музичний тон. Взагалі, навіть голос подавати не хочеться. Чи то соромно, чи страшно. От через цей поріг треба переступити. Спробуйте: фа...

низько? Візьмемо вище: соль... Пере-
беремо різні ноти... не виходить? Ви
не просто не можете повторити ноту –
ви тікаєте від неї! Ми перебрали всі
музичні ноти, і жодна з вашим голо-
сом не співала, а це означає, що ваш
голос не стоїть на місці, ухиляється від
точного повторення.

Зайдемо з іншого боку. Є такі ігри –
ловити втікача. Є вони і в музиці: коли
співають якусь мелодію в певній то-
нальноті, то дуже важко одночасно
співати її в іншій тональноті, і якщо
людина не зовсім безнадійна, її голос
неминуче піддається заданій тональ-
ності, підтягується до правильного то-
ну, бо від кількох нот утекти важче, ніж
від одної. Спробуємо гуртом: соль – фа
дієз – соль – мі, соль – фа дієз – соль –
мі ... ще, ще, ще... це ж наш «Щедрик»!

Отак люди й учаться. Найлегше
вчитися співати гуртом – але не для то-
го, аби свої помилки сховати, а щоб
легше було підтягуватись до правильно-
го тону. Комусь це за виграшки, а кому-
сь дуже непросто. Потрібне терпін-
ня, іноді величезне. Спершу уважно
слухай («співати починають вухами»),
потім пробуй повторити хоча б окремі
ноти, потім простенькі музичні фрази...
Слухай і підспівуй!

Є таке смішне правило: співай, але
щоб тебе не було чути. Коли співаєш
правильно, то серед інших співаків не
виділяєшся, отже тебе й не чути. Коли
ж співаєш неправильно, то тебе не
просто чутно, а твій неправильний тон
ще й руйнує загальний стрій. Тому спі-
вати треба так тихо, щоб ніхто, навіть
поруч, не чув твого «співу». Цього треба
навчитись, бо виженуть із гурту. Як на-
вчитися? Дуже просто: закрий одне ву-
хо рукою й співай як завгодно тихо, хоч
би й носом, тобто закривши рота – свій
голос у закритому вусі чутимеш навіть
на футбольному матчі! Але водночас
слухай і другим вухом, поки не навчиш-
ся співати в лад з усіма.

Від цієї гри до справжнього бажання
співати, а далі й до справжнього вміння
співати – ще далеко. Як ото в спеку по-
ліваєш суху, потріскану землю і не зна-
єш, чи буде врожай. Але якщо не поли-
вати, то врожаю таки не буде. Тому на-
полеглива практика, хочеш чи не хо-
чеш, необхідна. Немає іншого шляху до
успіху. Зате – повірте тим, хто цей шлях
пройшов, – на вас чекає дивовижної
краси прохолодний сад, де так затишно,
вільно, і де родить усе, чого душа
справді потребує.

Василь Триліс

Куточок поезії

Якби зустрілися ми знову

Якби зустрілися ми знову,
Чи ти злякалася б, чи ні?
Якесь тихеє ти слово
Тоді б промовила мені?
Ніякого. І не пізнала б.
А може б, потім нагадала,
Сказавши: — Снилося дурній. -
А я зрадів би, моє диво!
Моя ти доле чорнобрива!
Якби побачив, нагадав
Веселєє та молодеє
Колишнє лишенко лихеє.
Я заридав би, заридав!
І помоливсь, що не правдивим,
А сном лукавим розійшлось,
Слізьми-водою розлилось
Колишнє святеє диво!

Друга половина 1848,
Косарал

Не тополю високую

Не тополю високую
Вітер нагинає,
Дівчиночка одинока
Долю зневажає.
— Бодай тобі, доле,
У морі втопитись,
Що не даєш мені й досі
Ні з ким полюбитись.
Як дівчата цілються,
Як їх обнімають,
І що тойді їм діється,
Я й досі не знаю.
І не знатиму. Ой, мамо,
Страшно діувати,
Увесь вік свій діувати,
Ні з ким не кохатись.

Зійшлися, побрались, поєднались

Зійшлися, побрались, поєднались,
Помолоділи, підрости.
Гайок, садочек розвели
Кругом хатини. І пишались,
Неначе князі. Діти гралися,
Росли собі та виростали...
Дівчаток москалі укraли,
А хлопців в москалі забрали,
А ми неначе розійшлися,
Неначе бралися — не єднались.

Тарас Шевченко